

УДК 355.23: 355.4(477)

**РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ МЕТОДИКИ ТА
ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-
ПРИКОРДОННИКІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
ТА ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ**

Чудик Андрій Васильович

Національна академія Державної прикордонної служби України ім.
Б. Хмельницького, України, Хмельницький

У статті розкрито хід та результати експериментальної перевірки методики та педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. Висвітлено дослідження, яке дозволило сформувавши низку методичних рекомендацій, обґрунтовано використання системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та акмеологічного підходів, а також загальних принципів фізичної підготовки, теорії й практики спорту, розкрито методику підготовки до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу, що ураховує структури відповідної готовності та містить цільовий, мотиваційний, організаційний, змістовий та результативний компоненти.

Ключові слова: підготовка, педагогічні умови, застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу, експеримент, методика.

Чудик А. В. Результаты экспериментальной проверки методики и педагогических условий подготовки будущих офицеров-пограничников к применению специальных средств и мер физического влияния / Национальная академия Государственной пограничной службы Украины им. Б. Хмельницкого, Украина, Хмельницкий

В статье раскрыто ход и результаты экспериментальной проверки методики и педагогических условий подготовки будущих офицеров-

пограничников к применению специальных средств и мер физического воздействия. Освещены исследования, которые позволили сформировать ряд методических рекомендаций, обосновано использование системного, деятельностного, личностно ориентированного и акмеологического подходов, а также общих принципов физической подготовки, теории и практики спорта, раскрыта методика подготовки к применению специальных средств и мер физического воздействия, что учитывает структуры соответствующей готовности и содержит целевой, мотивационный, организационный, содержательный и результативный компоненты.

Ключевые слова: подготовка, педагогические условия, применение специальных средств и мер физического воздействия, эксперимент, методика.

Chudyk A. V. The results of experimental verification of methods and pedagogical conditions of preparation of the future border guard officers to use special means and measures of physical influence/ The National Academy of State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine, Khmelnytsky

The article deals with the progress and results of experimental verification of methods and pedagogical conditions of preparation of the future border guard officers to use special means and measures of physical influence. Deals with the study, which allowed to form a series of methodological recommendations substantiate use of the systematic, activity, personally-oriented and acmeological approaches as well as general principles of physical training, theory and practice of sport. Disclosed methodology training to use special means and measures of physical influence that takes into account the structure of the relevant preparedness and contains target, motivational, organizational, semantic and resultative components.

Keywords: preparation, pedagogical conditions, the use of special means and measures of physical influence, experiment, methodology.

Вступ. Для виконання завдань оперативно-службової діяльності, що часто обумовлені екстремальними ситуаціями сутичок з порушниками кордону,

офіцери-прикордонники повинні досконало володіти технікою застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу, уміти швидко оцінювати обстановку та приймати рішення, бути сильними, витривалими, тобто всебічно фізично підготовленими. За таких умов досконало володіти тактичними прийомами обеззброєння та знешкодження порушників – це не тільки гарантія особистої безпеки, але й професійний обов'язок кожного прикордонника. Окреслене зумовлює необхідність підвищення рівня фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників загалом і готовності до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу зокрема.

Метою статті є розгляд результатів експериментальної перевірки методики та педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу.

Стан розробленості проблеми дослідження. До останнього часу проблему підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності вчені розглядали, як правило, лише в аспекті розвитку фізичних якостей, збільшення фізичної працездатності та покращення рівня фізичної підготовленості. Важливе значення на сьогодні мають дослідження з питань сутності та змісту професійної готовності (Абульханова-Славська К. А., Ананьєв Б. Г., Деркач А. А., Дьяченко М. І., Кузьміна Н. В. та ін.), психолого-педагогічних умов навчання військовослужбовців (Барабанщиков О. В., Діденко О. В., Іщенко Д. С., Максименко С. Д., Нещадим М. І., Райко В. В., Ягупов В. В. та ін.), організації фізичної підготовки у вищій школі (Матвеев Л.П., Ніколаєв Ю.М., Бальсевич В.К., Столяров В.І, Видрін В.М. та ін.), а також щодо особливостей навчання рукопашного бою (Ашкіназі С.М., Марищук В.Л., Фігура О.В. та ін.). вивчення цих напрацювань дозволило визначити оптимальний обсяг теоретичного, практичного й методичного матеріалу, необхідного для підготовки курсантів до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. При цьому було також визначено логічний зв'язок подання навчальної інформації, що дозволило формувати в курсантів практичні

й методичні знання, навички й уміння застосовувати засоби та заходи фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності.

Результати дослідження. Аналіз оперативно-службової діяльності персоналу прикордонної служби України відповідно до чинного законодавства України, зокрема законів «Про Державну прикордонну службу України», «Про міліцію» і «Про оперативно-розшукову діяльність» та інших нормативно-правових актів [1; 2], дозволяє виділити кілька напрямів забезпечення особистої безпеки персоналу ДПС України в ситуаціях оперативно-службової діяльності. Такими визначено формування тактико-психологічних прийомів гарантування безпеки при затриманні правопорушників та взаємодії з об'єктами професійної діяльності; формування вмінь і навичок протидії шантажу та провокаціям; формування вмінь і навичок безпечної поведінки та безпечного вирішення конфліктних ситуацій, а також умінь психічного саморегулювання та навичок психологічної адаптації до стресових ситуацій. У всіх цих випадках йдеться про необхідність формування у майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до застосування спеціальних засобів та заходів спеціального впливу.

На підставі аналізу програмно-нормативних документів встановлено, що зміст підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування засобів та заходів фізичного впливу обумовлений специфікою професійної діяльності офіцера-прикордонника та охоплює сукупність теоретичних знань, засобів фізичної підготовки, різних форм занять фізичними вправами, що забезпечують високий рівень застосування засобів та заходів фізичного впливу.

Готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування засобів і заходів фізичного впливу відрізняється складністю, обумовленою, з одного боку, багатогранністю цього утворення, з другого боку – розмаїтістю чинників, що впливають на її формування. Готовність до застосування засобів і заходів фізичного впливу є структурним елементом системи загальної професійної готовності офіцера-прикордонника.

З урахуванням наукових поглядів та методологічних трактувань категорії готовності (Абульханова-Славська К.А., Ананьєв Б.Г., Деркач А.А., Дьяченко

М.І., Кузьміна Н.В. та ін.), готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності можна трактувати як професійно важливу особистісну властивість, що забезпечує належний рівень застосування засобів та заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності й охоплює усвідомлення майбутніми офіцерами-прикордонниками значення ролі спеціальних засобів і заходів фізичного впливу для ефективного вирішення завдань оперативно-службової діяльності, систему знань щодо особливостей та правил використання спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності, а також уміння та навички ефективного застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності. У структурі готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу можна виокремити мотиваційно-особистісний, когнітивно-інформативний та операційно-діяльнісний.

Таке розуміння структури готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності дозволяє визначити і напрями роботи з формування цієї професійно важливої властивості, що має передбачати визначення мотивів професійної діяльності та необхідних для цього якостей (мотиваційний та особистісний аспект), надання професійних та спеціальних знань (когнітивний аспект), формування системи вмінь і навичок відповідного застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності (діяльнісний аспект).

Вивчення наукових напрацювань, зокрема тих, у яких досліджено проблему організації фізичної підготовки у вищих навчальних закладах, проаналізовано окремі педагогічні характеристики професійної та фізичної підготовки курсантів (Зарічанський О.А., Жембровський С.М., Ішичкіна Л.М., Тимошенко О.В.), питання оптимізації професійного навчання правоохоронців (Бабенко В.А., Волненко Ю.В., Попов О.Г., Старчук О.О.),

аналізу різних організаційних і психолого-педагогічних аспектів професійного навчання правоохоронців тактики рукопашного бою (Антоненко С.А., Горбатов В.Ф., Золотенко В.А., Іванов О.О., Циганок О.О., Фролов М.Ю.) та власне досліджень проблем фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та застосування заходів і засобів фізичного впливу (Антонець В.Ф., Горбачов О.М., Неділько А.С., Юрчук Ю.Г.) дозволило *основними педагогічними умовами* підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу назвати такі: поетапна організація підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності; формування знань, умінь та навичок застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу на основі моделювання ситуацій оперативно-службової діяльності офіцера-прикордонника та з відпрацюванням алгоритму дій в екстремальних ситуаціях; активізація самостійної роботи курсантів з формування готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності; моніторинг сформованості у курсантів готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу на кожному етапі підготовки.

Окрім цього, при розробці *методики* підготовки до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу з урахуванням структури відповідної готовності, зокрема її трикомпонентної будови (особистісно-мотиваційний, змістово-інформаційний та операційно-діяльнісний компоненти), ми брали до уваги необхідність формування усіх складових готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. Відповідно до цього методика підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу містила декілька компонентів.

Зокрема у *цільовому компоненті* основний акцент ми зробили на постановку цілей і визначення відповідно до цього змісту навчання. Загалом цільовий компонент методики підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників

до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу охоплює провідну мету їх професійної підготовки та реалізовується через вирішення сукупності завдань підготовки курсантів до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу.

В *мотиваційному компоненті* основну увагу було приділено підтримці мотивації в курсантів щодо впровадження передбачених організаційних заходів. Цей компонент методики, на нашу думку, відповідає усім компонентам готовності до застосування засобів та заходів фізичного впливу та забезпечує ефективне отримання очікуваного результату – підвищення рівня готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. Окрім того, цільовий компонент реалізується запровадженням педагогічних умов формування підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування засобів та заходів фізичного впливу.

Організаційний компонент – це діяльність викладачів щодо організації конкретних занять, безпосередньої роботи щодо навчання курсантів застосовувати спеціальні засоби та заходи фізичного впливу. Організаційний компонент методики формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу виражається через сукупність педагогічних умов щодо формування відповідної професійно важливої властивості.

Змістовий компонент методики охоплював зміст діяльності курсанта з виконання завдань оперативно-службової діяльності із застосуванням спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. Йдеться про загальнопрофесійні, спеціальні та професійно-психологічні навички і уміння, що їх потрібно сформувати під час навчання. Змістовий компонент методики формування у майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу охоплює також комплекс форм, методів і прийомів організації навчання у ВВНЗ відповідно до мети та завдань педагогічного експерименту.

Результативний компонент методики формування майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу співвідноситься із цільовим компонентом методики. Він визначає очікуваний результат впровадження розроблених педагогічних умов у процес професійної підготовки курсантів експериментальної групи та дослідно-експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов шляхом якісної і кількісної оцінки результатів дослідження.

Загалом дослідно-експериментальна робота передбачала впровадження конкретних заходів, спрямованих на формування у майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до застосування засобів та заходів фізичного впливу.

Перший напрям роботи у процесі експериментального навчання передбачав *поетапну організацію підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу* в процесі оперативно-службової діяльності.

У цьому випадку доцільність введення цієї умови підтверджена також дослідженням Шевченка О.О. [3] про те, що формування фізичної готовності є процесом тривалим, потребує скоординованого практичного тренування та поетапності і наступності змісту різних форм занять. Зокрема ми брали до уваги положення наукових праць Шевченка О.О. про необхідність дотримання певних етапів при формуванні фізичної готовності, який вів мову про важливість виокремлення етапу початкова фізичної підготовки до розвитку фізичної готовності, етап базового розвитку фізичної готовності, етап розвитку спеціальних фізичних якостей майбутнього фахівця, етап досягнення остаточного рівня фізичної готовності у межах професійно-прикладної фізичної підготовки та етап підтримання оптимальної фізичної працездатності – протягом усього часу підготовки у ВВНЗ [3].

Відповідно до цього викладачі насамперед звертали увагу на забезпечення високого рівня у курсантів мотивації до засвоєння системи знань про особливості застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в

оперативно-службовій діяльності, а також для самозахисту. Окрім цього, з урахуванням того, що формування готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу є процесом тривалим, а власне навчання прийомів і дій застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу потребує скоординованого практичного тренування, усю роботу з підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування засобів і заходів фізичного впливу було організовано протягом декількох етапів. Зокрема навчання курсантів застосовувати спеціальні засоби і заходи фізичного впливу ми здійснювали в три етапи, яким відповідали відповідні організаційні форми підготовки: навчальний, спортивний і тактичний.

Етапність стосувалася і використання відповідних форм занять. Ми передбачили здійснювати підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу з використанням трьох основних організаційних форм занять, зокрема навчальних занять, спортивної роботи та занять в умовах польового виходу. У цьому випадку було враховано, що цілеспрямоване оволодіння прийомами застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу та формування емоційно-психологічної готовності до цього вимагає певної наступності змісту різних форм занять.

Другий напрям роботи передбачав *формування знань, умінь та навичок застосування засобів і заходів фізичного впливу на основі моделювання ситуацій оперативно-службової діяльності офіцера-прикордонника та з відпрацюванням алгоритму дій в екстремальних ситуаціях*. У цьому випадку ми брали до уваги також позицію представників діяльнісного підходу (Абульханова-Славська К.А., Ананьєв Б.Г., Виготський Л.С., Леонт'єв О.Н., Лесгафт П.Ф., Рубінштейн С.Л. та ін.) про те, що навчання будь-яких рухових дій, у тому числі прийомів застосування засобів і заходів фізичного впливу, здійснюється в три етапи: знання – уміння – навички. Дослідники при цьому звертають увагу на першочергову ланку при формуванні умінь та навичок – надання суб'єктам навчання необхідних знань.

Відповідно до положень сучасної педагогіки про те, що навчання будь-яких рухових дій, у тому числі прийомів застосування засобів і заходів фізичного впливу, здійснюється в три етапи (знання – уміння – навички), ми насамперед передбачили надати курсантам певний обсяг знань про особливості, правила і прийоми застосування засобів і заходів фізичного впливу. При цьому ми передбачили більш ґрунтовно, ніж з курсантами контрольної групи, розглянути різні аспекти системного бачення особливостей оперативно-службової діяльності на державному кордоні та можливі ризики.

На кожному занятті ми насамперед ознайомлювали курсантів із сутністю прийому, намагалися дати повне і правильне уявлення про прийоми (дії) застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу. Ознайомлення ми використовували для створення у курсантів правильного й повного уявлення про прийоми (дії) і раціональні засоби їх використання у процесі оперативно-службової діяльності. На етапі ознайомлення ми застосовували переважно *метод бесіди і показу*. Так, наприклад, для ознайомлення з прийомом (дією) ми називали прийом (дію), зразково показували її загалом, потім пояснювали, для яких цілей служить прийом і коли його потрібно і можна застосовувати. За потреби ми показували прийом у повільному темпі загалом (по частинах, розділах) з поясненням техніки виконання, акцентуючи увагу і т. д.

Спочатку ми звертали увагу на навчання прийомів застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу як елементарних структурних одиниць – формували у курсантів здатність виконувати прийоми в стандартних умовах, тобто в спортивному залі. Після вивчення окремих прийомів курсанти відпрацьовували їх в комбінаціях, тобто в комплексі послідовних прийомів і дій (пересувань, ударів, захистів). Далі було передбачено навчання дій та основ застосування засобів і заходів фізичного впливу в системі особистої безпеки до такого рівня, щоб вони стали звичними для кожного курсанта. При цьому шляхом багаторазових вправ курсанти опановували широким діапазоном прийомів застосування засобів і заходів фізичного впливу, під час яких у них вироблялася здатність самостійно й творчо діяти в конкретних ситуаціях.

Логічний взаємозв'язок прийомів і дій застосування засобів і заходів фізичного впливу, а також особливості техніки їх виконання визначив й послідовність навчання окремим прийомам і діям, в основі, якої лежать дидактичні принципи систематичності й послідовності. Навчання прийомів застосування спеціального засобів і заходів фізичного впливу ми організовували відповідно до таких основних педагогічних правил, як «від легкого до важкого», «від простого до складного».

У всіх цих випадках сценарії відтворювали реальні ситуації оперативно-службової діяльності офіцерів-прикордонників. Ми звертали увагу на те, щоб жоден із сценаріїв не передбачав безнадійних ситуацій, тобто ситуацій, виграти у яких неможливо. Ми обирали ситуації, в яких можна перемогти шляхом вжиття заходів із дотриманням вимог застосування сили та вимог положень наказу Адміністрації ДПСУ «Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України» від 21.10.2003 р. № 200 [4].

Слід зазначити, що ми обирали вправи щодо оволодіння навичками застосовування засобів та способів фізичного впливу із чисельно переважаючим супротивником, які враховують найбільш імовірні варіанти прийомів і дій у них. Ми звертали увагу на те, щоб курсанти вчилися миттєво оцінювати ситуацію й настільки ж миттєво діяли. Окрім цього, при відпрацюванні кожного питання протягом всіх занять ми робили наголос на необхідності наявності у курсантів позитивного психологічного стану, твердої впевненості у виживанні та рішучості давати відсіч порушникам кордону й перемогати їх.

При цьому ми звертали велику увагу на вміння курсантів забезпечувати, а потім аналізувати позицію, що надає перевагу. Курсанти вчилися з урахуванням конкретної ситуації аналізувати позицію прикордонника та підозрюваного, спостерігати за жестами та мімікою або жестикулюванням та

мімікою, з'ясовувати позицію автомашини, розташування стосовно прикриття чи використання прикриття, а також розкривати техніку наближення до порушника/злочинця. Наступний аспект їхнього аналізу – це сприйняття / оцінка загрози, тобто процес визначення та оцінки потенційних загроз, який допомагає прийняти необхідне рішення та визначити належні заходи реагування. Насамкінець курсанти повинні були здійснити оцінку результатів, визначити, наскільки ефективними були вжиті заходи та / або яких додаткових заходів необхідно вжити.

Відповідно до третьої педагогічної умови – *активізації самостійної роботи курсантів з формування готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу* в процесі оперативно-службової діяльності – ми розглядали поняття «самостійна робота» як складне і багатогранне педагогічне явище. При підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування засобів і заходів фізичного впливу ми враховували позицію вчених (Антоніковський В.П., Курлянд З.Н., Бабанський Ю.В., Підкасистий П.І. та ін.) про те, що стрижнем самостійної роботи суб'єкта навчання є наявність пізнавального завдання та способу його розв'язання без прямої допомоги з боку викладача або з мінімальним його втручанням.

Для цього при організації самостійної роботи курсантів щодо вивчення теоретичних питань та відпрацювання умінь та навичок застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу усі запропоновані теми курсанти вивчали за певним планом (ознайомлення із сутністю та особливостями прийому; розучування вправи, прийому; тренування у виконанні вправи, прийому; практика в навчанні окремого прийому або комбінації; організація й проведення найпростіших видів парних сутичок; аналіз техніки виконання прийому і т.д.).

Самостійне виконання курсантами запропонованих завдань, систематичне повторення в процесі всього періоду навчання ми розглядали обов'язковою умовою належної підготовленості курсантів до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу як складової їх професійної підготовки.

Щодо четвертої педагогічної умови – *моніторингу сформованості у курсантів готовності до застосування засобів і заходів фізичного впливу на кожному етапі підготовки*, слід зазначити, що ми трактували моніторинг (лат. *monitor* – спостережний) як постійне спостереження за педагогічним процесом з метою виявлення відповідності бажаному результату чи попереднім припущенням. Було враховано, що педагогічний моніторинг означає нагляд, спостереження за курсантами та перевірку їх знань та передбачає порівняння тих результатів навчання, яких вдалося досягти, з тими, які планувалося досягти на початку вивчення необхідного матеріалу, а також визначення співвідношення цих результатів [5].

Важливим для нас було також положення вчених (Кукушин В.С., Малафіїк І.В., Туркот Т.І. та ін.) про те, що моніторинг має більш широкий і більш глибокий зміст, ніж поняття традиційної перевірки. Перевірка знань і умінь, як правило, тільки констатує результати, при цьому не йдеться про з'ясування причин такого стану справ. У свою чергу проведення моніторингу передбачало вивчення результатів у зв'язку зі шляхами, способами їхнього досягнення, а також виявлення загальних тенденцій, визначення динаміки формування результатів навчання. Педагогічний моніторинг загалом дозволив оптимізувати процес навчання.

Загалом слід підкреслити, що при організації моніторингу підготовки курсантів до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу ми намагалися дотримуватися індивідуального підходу до оцінки навчальних успіхів курсантів, тобто ураховувати його індивідуальні особливості, зокрема тип темпераменту, здібності, потенційні можливості тощо. Важливого значення ми надавали об'єктивності контролю, тобто максимально точному визначенню рівня навчальних досягнень курсантів та їх справедливій оцінці.

Дієвість запропонованих педагогічних умов та методики підготовки офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу підтвердив формувальний експеримент. Результати аналізу отриманих даних засвідчили, що кількісні та якісні зміни, які відбулися у

курсантів експериментальної групи за відповідними критеріями та показниками, показали позитивну динаміку. З'ясовано, що оптимальний рівень готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності мають 27,90 % курсантів експериментальних груп, що на 18,6 % більше, ніж до експерименту; середній – 66,27 % (на 30,23 % більше, ніж до експерименту), недостатній – 6,97 % (на 47,68 % менше, ніж до експерименту). У контрольних групах рівні сформованості готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності такі: оптимальний рівень мають 14,63 % курсантів, що на 6,1 % більше, ніж до експерименту, середній – 52,43 % (на 17,07 % більше, ніж до експерименту), недостатній – 32,92 % (на 23,17 % менше, ніж до експерименту). Відповідна математична обробка результатів формувального експерименту підтвердила гіпотезу дослідження.

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку методичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. Зокрема для цього рекомендується використовувати як методологічну основу системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та акмеологічний, а також загальні принципи фізичної підготовки, теорії й практики спорту. Важливе значення має використання методики підготовки до застосування засобів та заходів фізичного впливу, що урахує структури відповідної готовності, зокрема її трикомпонентну будову (особистісно-мотиваційний, змістово-інформаційний та операційно-діяльнісний компоненти) та містить цільовий, мотиваційний, організаційний, змістовий та результативний компоненти. Необхідно також забезпечувати у курсантів високий рівень мотивації до засвоєння системи знань про особливості застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, здійснювати поетапну організацію підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу (навчальний, спортивний та тактичний

етапи). Знання, уміння та навички застосування засобів і заходів фізичного впливу слід формувати на основі моделювання ситуацій оперативно-службової діяльності офіцера-прикордонника та з відпрацюванням алгоритму дій в екстремальних ситуаціях та ін.

Висновки. Результати проведеного дослідження щодо перевірки педагогічних умов та методики підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу засвідчили якісні позитивні зрушення, що відбулися в структурних компонентах цієї професійно важливої властивості у курсантів експериментальних групах порівняно з курсантами контрольних груп. Відмінності у розподілах курсантів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу підтверджені на рівні статистичної значимості. Це свідчить про достовірність припущення про можливість результативної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу через упровадження в їхню фахову підготовку відповідних методики та педагогічних умов.

Перспективами подальших досліджень є удосконалення організаційного забезпечення процесу підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності; дослідження чинників, що впливають на підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу; розробка ефективних засобів, методів і організаційних форм підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу.

Література:

1. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208. – Зі змінами ; ост. ред. 09 черв. 2013 р.

2. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18 лютого 1992 № 2135-XII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
3. Шевченко, О. А. Специальная направленность поэтапного формирования физических качеств военных специалистов ПВО сухопутных войск [Электронный ресурс] / О. А. Шевченко. – Режим доступа к ресурсу : <http://lib.sportedu.ru/books/xxpi/2007n1/p161-167.htm>.
4. Інструкція про порядок застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та використання заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України Державною прикордонною службою України [Електронний ресурс] : Наказу Адміністрації ДПСУ від 21.10.2003 р. № 200 АДПСУ– Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03>
5. Діденко О. В. До проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців правоохоронних органів /О. В. Діденко // Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти: українські традиції та європейська практика : збірник наук. праць І Всеукраїнського науково-методичного семінару, 29 жовтня 2010 р. Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – С. 63–65.

References:

1. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 03 kvit. 2003 r. # 661-IV // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – 2003. – # 27. – St. 208. – Zi zminamy ; ost. red. 09 cherv. 2013 r.
2. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist [Elektronnyi resurs] : Zakon Ukrainy vid 18 liutoho 1992 # 2135-XII. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
3. Shevchenko, O. A. Spetsialnaya napravlennost poetapnogo formirovaniya fizicheskikh kachestv voennykh spetsialistov PVO sukhoputnykh voysk [Elektronnyy

resurs] / O. A. Shevchenko. – Rezhim dostupa k resursu : <http://lib.sportedu.ru/books/xxpi/2007n1/p161-167.htm>.

4. Instruktsiia pro poriadok zastosuvannia zbroi, boiovoi tekhniky, ozbroiennia korabliv (kateriv), litakiv i vertolotiv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy, spetsialnykh zasobiv ta vykorystannia zakhodiv fizychnoho vplyvu pid chas okhorony derzhavnoho kordonu ta vykliuchnoi (morskoi) ekonomichnoi zony Ukrainy Derzhavnoiu prykordonnoiu sluzhboiu Ukrainy [Elektronnyi resurs] : Nakazu Administratsii DPSU vid 21.10.2003 r. # 200 ADPSU– Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03>

5. Didenko O. V. Do problemy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv pravookhoronnykh orhaniv /O. V. Didenko // Zabezpechennia nastupnosti zmistu v systemi stupenevoi vyshchoi ta pisliadyplomnoi osvity: ukraïnski tradytsii ta yevropeiska praktyka : zbirnyk nauk. prats I Vseukraïnskoho naukovo-metodychnoho seminaru, 29 zhovtnia 2010 r. Khmelnytskyi: Polihrafist-2, 2011. – S. 63–65.